

DAIKTO ESTETIKOS POETAJ

Greta intelektualiosios, abstrakčiosios poezijos, kuriai svarbu minties takas, pastaruoju dešimtmečiu išryškėja kita kryptis: artimų daiktų meilės ir išminties tako poezija. Ties daikto *estetika*, ties trumpu rytietiškos manieros eilėraščiu susikoncentruoja Kajokas, Miliauskaitė. Kajokas fiksuoja dabartį, esamybę, šiapusybę. Būtis skleidžiasi dabar, šią akimirką. Dabarties pilnatvė yra Kajoko pasaulėjautos centras. Miliauskaitė savo poetinį pasaulį kuria iš praeities: iš dabar išgyvenamos atminties ir vaizduotės.

Donaldas Kajokas (g. 1953) yra gana vientisas poetas. Svarbiausi rinkiniai *Tylinčiojo aidas* (1988), *Žuvusi avis* (1991), *Drabužėliais baltais* (1994), rinktinė *Meditacijos* (1997) išaugę iš gilinimosi į Rytų filosofinius, poetinius tekstus. Paskutinis rinkinys *Mirti reikia rudenį* (2000) rodo naujas tendencijas. Centrinė knyga – rinktinė *Meditacijos*.

Rytų kultūroje Kajokas randa mūsų poezijai neįprastų pasaulio suvokimo būdų, įveda į literatūrinę tradiciją parabolinių vaizdų, atėjusių iš „Giesmių giesmės“, Rabindranatho Tagore's (Rabindranato Tagorės) ir kitų rytietiškos poezijos. Poetinės prozos etiude „Svečias“ perteikiama Rytų karaliaus soduose vieštinčio svečio minčių tėkmė, kurioje atpažįstame žemiškosios žmogaus karalystės idėją, suformuotą klausimu: „Kieno aš svečias šiuose nesibaigiančiuose soduose? [...] / Laukiu, gal pasirodys tasai, kurio valia buvau sutiktas su karališkom iškilmėm, širdį džiugina tolumoje skendinčios marmurinės dievų skulptūros, kadais jų sapnuose meldžiau, kad tik suteiktų man tą džiaugsmą, dabar prašau: tik neatimkit iš manęs šio džiaugsmo, – kieno svečias esu šiuose nesibaigiančiuose soduose?“ (*Meditacijos*, 85). Vėlesniuose rinkiniuose skaitome rytietiškos išminties nušviestus trumpus eilėraščius, poetas sukuria savą eilėraščio modelį. Įtraukia krikščioniškosios kultūros ženklų.

Kajoko poezijoje nėra savo problemas demonstruojančio, savimi užsiėmusio subjekto. Kalbantysis – piligrimas, atsiskyrėlis, vyno pilstytojas, fleitininkas, sūnus palaidūnas ir t. t. Adresatas, į kurį kreipiamasi, yra ir „kažkas“, ir tam tikra savęs projekcija. Eilėraščių sudaro sąlygiškas, parabolishkas vaizdas ir jo pagrindu kildinamas klausimas. Eilėraščio „Artėjame, ir vandeniui skaidriui“ paskutinė eilutė neprimygtinai primena, jog sukurtasis vaizdas (vandens paviršiumi slystanti valtis) yra gelmės ir paviršiaus, esančiųjų ir atsispindinčiųjų parabolė. Svarbiausia tokio pobūdžio eilėraščiuose naujas santykis su būtimi – gyvenimo išminties atradimas, įžvelgimas.

Kajoko poezija yra ne tik giliai įsismelkusi į pačią Rytų išmintį, bet ir perėmusi meditacijos mokymosi struktūrą – Mokytojo ir Mokinio pokalbius. Ir pačią tų pokalbių esmę. tai yra mokymąsi stebėti gyvenimą įsižiūrint į tarsi nereikšmingus, atsitiktinius dalykus: įsižiūrėk į šviečiantį šiaudą, į krūmą lietuje, surask, kuo jie atsitiktiniai, nesvarbūs, kuo svarbūs, kaip susiję su kitų būtimi, kaip per juos įmanoma paaiškinti būties dėsningumus... Įsiskaitymas į Rytų poeziją leidžia išsiugdyti meditatyvų nuotolį, susikaupimą ties smulkmena. Iš smulkmenos pastebėjimo kyląs galvojimas nėra išstėtas (kaip būdinga vakarietiško kultūrai), jis – tik trumpai švystelėjusi mintis.

Kajokas pakoreguoja iki tol kiek kitaip funkcionavusias lietuvių poezijoje *sielos–kūno*, *svarbaus–nesvarbaus*, *žinojimo–nežinojimo* opozicijas. *Svarbaus–nesvarbaus* antinomija ryškina žmogiškosios būties kertinius dalykus. Eilėraštyje ši antinomija ir išskleidžiama, ir panaikinama. Dažnai mintį palaiko gramatinė konstrukcija „nieko, – tik...“ Totaliame nesvarbume maža smulkmena, truputis reikšmės ir

reikšmingumo „likutis“ pasirodo esąs pats svarbiausias dalykas. Visa žmogaus būtis nuausta iš tokių reikšmingai nereikšmingų dalykų. Nežinojimas yra ne trūkumas, ne opozicija žinojimui, o tam tikra būties forma, nematoma ryšiais susiejanti su būtimi, suteikianti pilnybę („lakštingala / vėl išgiedojo / naktį // kaip lengva miegoti / šito / nežinant“, 211). Mirties nežinojimas, nepastebėjimas sukuria patį gyvenimą („...Klegėdami išniro jie iš vėjo / priėjo / girgždančius mirties vartus / praėjo / ir / – o dangau! – / to net nepastebėję nuklegėjo“, 218).

Kajokas ryškina ir kitus Rytų poezijai (kinų, japonų) būdingus principus: estetika kaip gyvenimo būdas ir vaizdo estetika kaip poetinės kūrybos principas. Grožio požiūriu stebima gamta, matomas moters kūnas, daiktų formos ir spalvos, judesys, jausmai. Nereikšmingas judesys (vėstantis puodelis rankoje), buities detalė (karvė lietuje...), metų laikų pasisukimas („pralėkusių rogių vėžėj / sublyksi vanduo...“, 152) yra svarbūs žvilgsnio estetikos požiūriu. Eilėraštyje „Žiemos baladė“ paberiamos kelios nežinia kieno matomos detalės: varganas žmogelis ašarotom blakstienom, nušleivotais batais – girtas, miręs?, rainos žuvies akys, matančios, kaip vėjas neša to nušleivoto bato raištelį link girios, kol šis užstringa už kankorėžio, kaip keliu eina aklasis ir kaip *tyliai pasakiškai sninga*. Batų raištelis – detalė, kuri matoma kelių akių: kalbančiojo, žuvies ir neregio. Sukuriama matymo–nematymo opozicija, kuri iš tiesų neturi prasmės. Ir batų raištelis, ir tylus pasakiškas sniego kritimas yra tikrovės estetikos dalis. Žvilgsnis sugauna reiškinius grožio matmeniu. Raiškus estetiškas vaizdas yra kartu ir paraboliskas socialiniu, psichologiniu, ontologiniu požiūriu. Vaizde suglaudžiamos, išlyginamos, suderinamos įvairios priešpriešos: negrožis (nušleivotas batas) ir grožis; nelaimė ir įstabi akimirka; varganumas ir nieko nepaisantis pasakiškas sniego kritimas; laikina žmogaus būtis ir amžina gamta; nematymas ir matymas (žuvies akys ir neregys). Estetišku vaizdu projektuojami žvilgsniai į būties paslaptį. Esė knygoje *Dykinėjimai* poetas yra sakęs: „pats vieną dieną nustebau, kad pasaulis ne išreiškiamas, o išvystamas. Net sėkmingiausios pastangos išreikšti tai, ką pamatei, reiškia, kad pamatei dar ne tai“ (34).

Eilėraščio šerdį paprastai sudaro vienas vaizdas, situacija, detalė: prieš audrą atsitiktinai pakliuvęs į valtį šiaudas („toks giedras, auksinis – [...] // toks Dievo žmogelis. / pamiršęs sutemt“, 198). Grakštus ir taupus vaizdas, visada labai konkretus tarsi koks piešinio brūkšnelis, nėra vienareikšmis, nesuvedamas į teiginį. Itin preciziška eilėraščio kompozicija.

Rinkinyje *Mirti reikia rudenį* (2000) daugėja dramatinio, laiko refleksijų. Kinta poetika: greta tariamo pokalbio Kajoko eilėse matyti ir bendra dešimtojo dešimtmečio poetikos tendencija (ateinanti iš klasikinio modernizmo ir jo skleidėjų – Gedos, Venclovos poetinių eksperimentų) – reiškinių sąrašas. Šią poetiką motyvuoja Kajoko pasaulėjauta: žmogus paliečiamas visa ko, kas aplink svarbu ar nesvarbu, gražu ar negražu; taip matomas ir lėtpjūvėje apsilankęs kaimynas – angelas, pavargėlis, „apkritęs pjuvenom, žvaigždynais, erkėm“ (101).

[...]